

երես մեծ թագաւորն նորա զալիւթ ,
 Հագուց նրմա հանգերձ դամէն ոսկեզարդ ,
 Արախ(1) երես նորա գինի եւ շարպաթ ,
 'Ի ասաց' Այլ մի' խաղար , հազա'ր ամանաթ :

Եկեալ նայ ի քաղաք հետ թագաւորին ,
 Զհամբաւ եւ զքաջութիւն աշխարհոյն հանին ,
 Զպատկերն եւ զկերպարան եւ զզեղեցկութիւն ,
 Հետ պատմէին միմեանց , հետ զարմանային :

Դրստեր թագաւորին այնքն լրսելի ,
 Յանկայր զնա տեսանէլ աչօքն յայտնի .
 Անտես ի սէր նորա վառեալ նա այրի :
 Կամի զան հընարել թէ ո'ւր տեսանի :

(Շարունակելի)

(1) Ձեռագրին մէջ՝ այսին :

Le grand roi lui donna des robes d'honneur; il le fit revêtir d'habits chamarrés d'or; il lui donna de l'arak, du vin et du sorbet et (lui) dit: « Ne joue plus, je t'en supplie; mille grâces! »

Il revint à la ville avec le roi; la renommée de sa bravoure (fol. 55 vo) se répandit dans le pays. (On vantait) son image et son aspect et sa beauté; on se le racontait et on s'émerveillait.

Cela parvint aux oreilles de la fille du roi; elle désirait le voir de ses propres yeux. Sans l'avoir aperçu, elle brûle d'amour pour lui; elle veut trouver un moyen de le voir. (1)

(A suivre)

(1) Dans le No. précédent, p. 133, la première ligne du sommaire a été omise; la voici: « Le lendemain, le roi arrive sur la place. »

ԹԻՐԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿՑ ԹԱՏՐՈՆԸ

Մագուս — Պատմութիւն — Նախախաղարայեսնիք

Այն նապրէն որ կը հրամայէր ջնլուսը Ենի-
 չէրիններուն (որոնց ահաւոր եւ ամբողջական
 կոտորումը (1826) բովանդակ Տաճկաստանին
 գոհունակութեան հառաչ մ'արձակել սուաւ)
 մինչեւ Կիւլհանէի մէջ ստորագրուած այն Ֆէր-
 մանը (3 նոյեմբեր 1839) որ Թուրքիոյն կը
 չնորէր անհամեմատ ազատաբեր բարենորո-
 ղումներ՝ Թանգիւնաք անուամբ նշանակուած ,
 եւրոպական գաղութները սկսած էին իրենց
 սաղնիներուն մէջ ֆրանսական առամներ ու կա-
 տակերգութիւններ ներկայացնել : Թուրք անձ-
 նաւորութիւններ կը հարւիրուէին այդ ներկա-
 յացումներուն : Այդ բոլոր փաշաները շատ կը
 սիրէին քիաթոս , որուն բառը իրենց լեզուին
 մէջ մտած էր ԺԼ՝ դարուն ,

Այդ ներկայացումները փերայի բարձր ընկե-
 րութեան համար հաճոյքի աղբիւր մը եղան ,
 մինչեւ այն օրն ուր Վենետկեցի մը , Պ. Ճուս-
 թինիանի , վարկեանը եկած նկատեց թատրոնը
 մասնաւոր փոքրիկ թատերադրամներէն հանրային
 մեծ թատերաբեմի մը վրայ փոխադրուաւ : Այդ
 նպատակով փերայի կեդրոնին մէջ կանգնեց
 իտալական ոճով շքեղ թատրոն մը զոր անուա-
 նեց Յուսուսական թատրոն :

Եւրոպական դեռագաններուն , նախարարնե-
 րու եւ փաշաներու հովանաւորութեամբ , կա-
 տակերգութեան եւ օփերնիթի ֆրանսական խում-
 բեր մասնաւորապէս հրաւիրուեցան այդ թատ-
 րոնին մէջ խաղալու , որ՝ այս կերպով պաշտ-
 պանուած՝ տէրութիւնէն նպաստ ընդունելու
 պէտք չունէր : Այդ առաջին յաջողութիւնը իբր
 արդիւնը ունեցաւ իտալական օփերաներ ներ-
 կայացնող կրթական թատրոնի մը , Նաուսի
 թատրոնին ստեղծումը : Հալէպցի մը , Նասուֆ
 էֆէնիի , առոր գաղափարն ունեցաւ եւ գոր-
 ծադէն Երուսաղէմի նուիրատուութիւններով

ընդարձակ ու պերճ քան նորանախան քառորդը, Նաուսի թատրոնը, նմանապես խաղական ոճով կառուցուած, Գաղղիի մէջ իսկ անպատշաճ պիտի չլիւնէր։ Ապտիւլ-Մէհմետ, կատաղի երաժշտամուլ, ամէն շաբաթ զայն իւր ներկայութեամբը կը պատուէր։

Հրաշակերտներու հետ այդ շաբաթական հաղորդակցութիւնը ամբարն զարգացուց փառչափն երաժշտական ճաշակը, որ հրամայեց մասնաւոր թատրոն մը կառուցանել Տոլմա-Պան-ճէի պալատին մօտ։ Եւրոպայէն բերել տուաւ (1) ճարտարապետներ, «տեղոր» յինդներ, նկարիչներ, մեքենադրոներ, որով կըրգա իր մասնաւոր թատերաբեմին վրայ տեսնել նորագոյն կատարելագործութիւնները չինութեան, տեղորոշութեան, լուսաւորութեան ու մեքենաւորման մէջ, Նուսիսիսիւնը յանձնուեցաւ երաժշտական խումբին եւ նշանակեալ (կայսերական պահակագունդ)։ Այդ երկու մարմինները, որ ֆրանսական երաժշտութեան Գինսերվաթուս-րին եւ «Էքզի փոլիթեքնիք» յին կը համապատասխանեն, հիմնուած են Սուլթան Մահմուտ Բ-ի ձեռքով՝ Նիշիէրիներու ջնջումէն յետոյ։

Երբ վեհապետը, որ ֆրանսական եւ իտալական խաղերը շատ աւելի կը սիրէր քան Օրթա-Օյունուկէ կոպիտ խեղկատակութիւնները, իր թատրոնին մէջ ներկայացուած մը ունենալ ցանկաւ, պալատը կը հրաւիրէին՝ կայսեր փառքին համեմատ՝ Ֆրանսական թատրոնին կամ Նաուսի թատրոնին խումբը կայսերական երաժշտարարութեամբ այն առանձին մը միասնաբար կանոնադաւածքին, իսկ նշանակեալ աշակերտները թատերական ներկայացմանց մէջ անխօս զերակատարներու թիւը կը շատցնէին։

Փառելահին թատերաբեմին վրայ շատ անգամ տեսնելով եւրոպական խաղեր եւ այդ ներկայացմանց շատ հեղ մասնակցելով, այդ երբեքայապահները, իրենց ազգային անձնապատուութեան մէջ խոցուած, բուն փափաք մը կ'ուսնեան հիմնել թատերադրութիւն մը, թըր-

քական թատերադրութիւնը։ Կը յօրինեն խաղ մը, — թըրքական բեփիթթուարին առաջին խաղը, — խումբ մը կը կազմեն, յուշարար մըն ալ կը ճարեն . . . ներկայացուած տեղի կ'ուսնեայ մեծ յաջողութեամբ (1)։

Ասի թուրքերուն առաջին ջալը եղաւ բուն թատերական արուեստին մէջ։

Երբ Փերայի մէջ իմացուեցաւ թէ քրիստոնէական խաղեր կը ներկայացուէին պալատին մէջ, ասի մեծ ուրախութիւն պատճառեց։ Հայերը՝ էն առաջ՝ զիրենք բնորոշող հոտառութեամբ եւ ուշիմութեամբ, գաղափարը յղացան ընտանիքներու մէջ տարածել զուարճութիւն մը որուն օրինակի այնքան բարձրն էր կուգար։ Այդ գործը իրենց համար շատ դիւրին եղաւ, քանի որ թըրքերէն իրենք՝ առանց բացառութեան՝ Արեւելքի մէջ թուրքերու չափ լաւ կը խօսին, կը հնչեն եւ կը գրեն (2)։ Նախ իրենց ստանը կը հրաւիրեն կայսերական երաժշտարարին եւ խառնէին մէկ անդամները։ Երիտասարդ մահմուտականները շատով մտերմացան իրենց հիւրերկալին բուն հետ, եւ որչապէս գործի սկսան (3)։

(1) Հայ աղբիւրներէ քաղած մեր տեղեկութեանց համեմատ Նաուսի քառորդին մէջ քանկերէն լեզուով քառերախաղի ներկայացման հայկական խումբին եւ որ առաջին անգամ Սուլթան Մեհմետ Գալաթի մէջ եւրոպական խաղերու քանկերէն ներկայացումներ ստացած է։ Երբ բուրժուականներու այդ առաջին փորձը, զոր կը յիշէ Պ. Յալասո, տեղի ունեցած է, շատ հաւանական է որ զայն կազմակերպող ու վարողները Հայեր եղած ըլլաւ են։

(2) Տանկասանի Հայերու ուրիշ բաղանքի աւելի լաւ գրեմ, կը հնչեն ու կը գրեն քրեքերէն, բայց ճիշդ չէ քէ թուրքերու չափ լաւ կը հնչեն ու կը գրեն զայն։ Ինչ Հայեր կը գրեն ու մանաւանդ կը հնչեն ինչպէս Պոլսոյ բարձր բնկերութեան պաշկանդ թուրքեր։

(3) Թրքական քառորդն ստացան մեզ Պ. Յալասո չէ յիշած Նաուսի քառորդին մէջ տեսած քանկերէն ներկայացումներ, զոր այդ քառորդին հիմնադրողներէն (Վոսաուրապա 1856) ինչ յետոյ հոն սկսած է սալ Մապիոն Հէփմանի հայ գերաւանակալ խմբով մը. խաղեր որ կը ներկայացուէին քրեքերէն բարձրանաւ Թրակական կասաբերդուքիներէն էին բնդհանրապէս. հաւանական է որ ասոնք եղած են Պոլսոյ մէջ քրեքերէն լեզուով եւրոպական քառերադրութեան առաջին ներկայացումները։ Փանքի մը արիք եսն է որ հիմնուած է, Պիլիպաւեանի նախաձեռնութեամբ, զուտ հայկական քառորդ՝ նախ Օրթափոյ, յետոյ՝ Փերա։

(1) Մեզի անմասնակալ կը բուի որ Սուլթան Մեհմետ եւրոպայէն ճարտարապետներ բերել տուած ըլլաւ. ինք, — ինչպէս իր նախորդներն ու յաջորդները, — հայ ճարտարապետներ ունէր (Պաշկաններ), եւ անոնց ձեռով օրինել տուած է անցուց այդ քառորդը։

թիւն մը այնքան լիակատար որքան ինամեալ : Կանուխէն սորված էր ֆրանսերէն ու ֆրանսական գրականութեան գեղեցիկութեանց ծանօթացած էր :

ԱՆԼԷՏ-ՎԷՖԻՔ-ՓԱՆԱ. — Այն պէջի գործը շարունակելով, Անմէտ-Վէֆիք-Փաշա, այն ատեն Մեծ-Եպարքոս, հրատարակեց նոր թարգմանութիւն մը Մոլիերի մաբող գործերուն (1) : Եթէ այդ բոլոր կատակերգութիւնները դեռ չեն ներկայացուած Տաճկաստանի մէջ, անոնց թարգմանութիւնը կը պարունակէ առաջնակարգ յատկութիւններ, որոնց առաջինն է ֆրանսացի մեծ կատակերգական հանձարին կատարեալ ըմբռնողութիւն մը :

Դեռ ցոյց կուտան Վոսփորի վրայ, այն անսաման աշտարակներուն մօտ զոր Մեհէմէտ Բ. կառոյց՝ Պոլսոյ առման նախորդ տարին, փոքրիկ սպիտակ տուն մը որ վարդերու եւ յասմէկներու փունջի մը մէջէն կը բարձրանայ : Այդ այն բոնխին է ուր, հեռու ամէն ազմուկէ եւ բոլոր գլուխ ցաւցնողներէն, օսմանեան նախարարապետը կը քաշուէր Մոլիեր թարգմանելու համար ու նախարարական պզտիկ կատակերգութիւններուն տաղաւորը կը մոռնար մարդկային սրտին յաւիտենական կատակերգութիւնն ուսումնասիրելով :

(Շարունակելի)

ԱՏՈՒՅԹ ԹԱՒԱՍՈ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ Ի ՓԱՐԶ

Խումբ մը փարիզաբնակ Հայեր վերջերս շատ գեղեցիկ նախաձեռնութիւնն ունեցած են «Փարիզի Հայ աշխատանքային Միութիւն» մը հիմնել, փարիզի մէջ ջրուած հայ աշխատանքները քով քովի բերելու, անոնց մէջ իրերօգնութեան ոգին զարգացնելու, ազգային զգացումը վառ պահելու նպատակով : Այդ Միութիւնը որոշած է հրապարակային բանաստեղծութեանց շարք մը սարքել : Ասոնց առաջինը տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 8ի իրիկունը, « Իւնիոն Վրեթիէն » ի

սրահին մէջ : Պ. Զօպանեան խօսեցաւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի հանրային ու գրական գործունէութեան մասին, մասնաւորապէս ծանրանալով այն գերին վրայ զոր « Եղբայր եմք մեզ » ի երգիչը հաստատած է իբր հաշտարար՝ Հայոց կրօնական պատակտուններուն մէջ : Պ. Մամբրէ Մատենճեան արտասանեց Մ. Պէշիկթաշլեանի « Թաղումն քաղաքային »-ը եւ « Առ Զեփիւռն Ալէմտաղիի »-ն : Պ. Շահ-Մուրատեանց երգեց « Դու զով խնդրես »-ը : Ներկայ էին հարիւր երեսունի չափ ազգայիններ :

Օտար Էջեր

ԵՌԹԸ ՔՆԱՅՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵԱՆՔԸ

Եփեսոսիցի եօթը քրիստոնեաներ էին որ կը կոչուէին Մաքսիմիանոս, Մաղքոս, Մարկիանոս, Դիոնեարոս, Յովնանէս, Սրապիոն եւ Կոստանդին : Դեկիոս կայսեր օրով՝ ողջ ողջ պատը հիւսուած, Կելիոն լեռան մէկ քարայրին մէջ, հոն ընացած էին Տիրոջը կամօրով :

Արդ, Թէոդոսի թագաւորութեան երեսունհորրդ տարին, որմնագիրներ, քարերու պէտք ունենալով, քարայրը բացեր էին, եւ Եօթը Կնացողները արթնցեր էին՝ կարծելով թէ մէկ գիշեր մը միայն ընացած էին։ Բայց իրենց իմացուցին թէ երկու հարիւր տարի ընացեր էին եւ թէ, իրենց թուն եղած միջոցին, քրիստոնէական կրօնը ամբողջ պետութեան մէջ շատուածներուն պաշտամունքին տեղը բռնած էր :

Թափօր մը եկաւ իրենց որդին մէջէն առնել Եօթը Կնացողներն ու տանիլ Նիսիսոս : Երկու դար ընալած ըլլալով, հանգչած գոյն մը ունէին եւ վարդի պէս թարմ դէմք : Եւ իրենց միաբը երեսուսարդութեան ծաղիկն անեղծ էր պահած :

Մինչ կ'իջնէին լեռան կածաններէն, կը ջանային երեսակայել ինչ որ թիչ յետոյ պիտի տեսնէին :

(1) Դիսեղի է որ մեծ Հայերս Մոլիերի կատակերգութիւններուն հազիւ երեք չորս հատին թարգմանութիւնն ունիմ հրատարակուած :